

År etter år, skritt for skritt og lag på lag

Tre NPN-konstruksjonar

Torodd Kinn

Norske NPN-konstruksjonar med preposisjonane *etter*, *for* og *på*, som til dømes *år etter år*, *skritt for skritt* og *lag på lag*, oppviser klar produktivitet og har mykje til felles seg imellom. Alle tre kan brukast både i modifierande (oftast adverbiale) og nominale funksjonar, og det er ikkje innlysende kva som er betydningskilnaden mellom desse uttrykksmåtane. Her vert det gjennomført ein korpusstudie der det vert utarbeidd syntaktiske og leksikalske profilar for konstruksjonane *N etter N*, *N for N* og *N på N*. Dei syntaktiske profilane byggjer på enkel deskriptiv statistikk over kor ofte konstruksjonane opptrer i ulike syntaktiske funksjonar, og kor ofte dei er kombinerte med pseudopartitiv konstruksjon, til dømes som i *år etter år med krig*. Dei leksikalske profilane byggjer på ein kollostruksjonsanalyse som får fram kva substantiv som er kjenneteiknande for kvar konstruksjon. På grunnlag av desse profilane blir det gjort greie for både likskapar og skilnader mellom dei tre konstruksjonane.

1 Innleiing

Norsk har mange uttrykk av typen *år etter år*, *skritt for skritt*, *arm i arm*, *ord mot ord*, *side om side*, *lag på lag*, *ansikt til ansikt* og *skulder ved skulder*.¹ Dette er NPN-konstruksjonar eller NPN-ar.² Det finst ein del internasjonal forskning på slike uttrykk, særleg engelske. Men inntil nyleg har dei ikkje vore undersøkte i norsk. Kinn (2021) finn at NPN-

¹ Takk til to fagfellar for nyttige kommentarar.

² Forkortinga står for engelsk *noun–preposition–noun*. Det finst òg andre termar i forskingslitteraturen.

konstruksjonar med dei åtte preposisjonane som er illustrerte i den innleiande setninga, er dei klart mest eksemplarfrekvente i bokmål. Men det finst andre òg, som *blåne bak blåne*. Uttrykk med preposisjonane *etter*, *for* og *på* er blant dei mest produktive. Mens NPN-ar med andre preposisjonar i all hovudsak er brukte som adverbial, er både adverbial og nominal bruk vanleg ved *N etter N*, *N for N* og *N på N*.³ Dette er illustrert for uttrykk med *etter* og *på* i (1)–(4).⁴ *Time etter time* er her høvesvis tidsadverbial og objekt, og *lag på lag* er høvesvis måtesadverbial og subjekt (det siste med eit modifierande tillegg):

- (1) Han gikk og tråkket i de samme furene **time etter time**
- (2) Vi brukte **time etter time** på å snakke sammen
- (3) Isen har bygd seg opp **lag på lag**
- (4) Her ligger bokstavelig talt **lag på lag med historie**

Utover slike syntaktiske fellestrekk er det heller ikkje alltid enkelt å sette fingeren på semantiske forskjellar. I (5)–(7) fungerer NPN-ane som distributive måtesadverbial. Einingane som substantiva står for, vert i kvart tilfelle knytte enkeltvis til ei anna eining (dropane til blada, stinga til broderiet og barna til lasteplanet).

- (5) De [bladene] blir nærmest dynket **dråpe etter dråpe**
- (6) Hun roer seg igjen og fortsetter langsomt **sting for sting** med broderiet
- (7) Den neste timen lastet vi opp lasteplanet, **barn på barn**, til det var helt fullt

I døme (8)–(10) fungerer NPN-ar som komplement til preposisjonen (*i*)gjennom, og alle viser til tekstmengder.

- (8) Han bladde seg igjennom **avis etter avis**, speidet etter et mulig mønster
- (9) Jeg sliter meg gjennom **side for side**, undres over ordene som stikker seg
- (10) Henrykt bladde jeg meg gjennom **meter på meter med barne- og ungdomsbøker**

Det er altså klare syntaktiske og semantiske likskapar mellom dei tre konstruksjonane. Korleis kan ein gå fram for å klarlegge forskjellane mellom dei?

³ *N mot N* er òg ein god del brukt i nominal funksjon. Det gjeld mest subjektspredikativ, noko som skil den konstruksjonen frå dei vi skal sjå på her. Konstruksjonen med *mot* har dessutan tvillingbetydning og skil seg såleis frå konstruksjonar med *etter*, *for* og *på*, som har kjedebetydning (sjå avsnitt 2.2).

⁴ Alle nummererte døme er henta frå Leksikografisk bokmålskorpus (Fjeld, Nøklestad og Hagen 2020) om ikkje anna er nemnt (sjå avsnitt 3).

Moderne bruksbasert språkvitskap har utvikla korpusbaserte metodar som er eigna til å finne svar på slike spørsmål. Undersøkingar av grammatiske konstruksjonar blir då mindre avhengige av språkforskaren sine intuisjonar og får eit meir solid empirisk grunnlag. I dei siste tiåra har kollostruksjonsanalysar blitt nokså vanlege (Stefanowitsch 2013). Kollostruksjonar er statistisk påviseleg «tiltrekning» mellom leksikalske einingar og plassar (*slots*) i grammatiske konstruksjonar.⁵ Slike analysar har fått fram nye innsikter i eigenskapane til ei rekkje grammatiske konstruksjonar og orda som er brukte i dei.⁶ I undersøkinga her tek eg i bruk varianten multippel distinktiv kolleksemanalyse for å få fram leksikalske profilar for NPN-konstruksjonane. Den kombinerer eg med enklare undersøkingar som viser syntaktiske profilar. Sjå vidare i avsnitt 3.

Arbeidshypotesen min er følgjande: Trass i tydelege likskapar har konstruksjonane *N etter N*, *N for N* og *N på N* ulike betydningar. Det er mogleg å identifisere konstruksjonsbetydningane ved å undersøkje korleis konstruksjonane opptrer syntaktisk, og kva substantiv som opptrer i dei.

I denne artikkelen undersøker eg altså korleis *N etter N*, *N for N* og *N på N* skil seg frå kvarandre. Nærmare bestemt spør eg:

- Korleis skil dei seg frå kvarandre i syntaktisk funksjon? Her gjer eg ei enkel undersøking av fordelinga på ulike syntaktiske funksjonar og får fram syntaktiske profilar for korleis NPN-ane opptrer i større konstruksjonar.
- Korleis skil dei seg frå kvarandre i kva (semantiske grupper av) substantiv som førekjem i dei? Dette undersøker eg med multippel distinktiv kolleksemanalyse. Slik får eg fram leksikalske profilar for konstruksjonane.
- Korleis skil dei seg frå kvarandre med omsyn til bruk i pseudopartitiv konstruksjon (som *år etter år med krig*)? Her undersøker eg kor ofte konstruksjonane er brukte slik, og kva substantiv som då førekjem i dei. Dette fører fram til profilar som gjeld den indre syntaktiske strukturen til NPN-ane.

Dei syntaktiske og leksikalske profilane gir grunnlag for å identifisere likskapar og ikkje minst skilnader: Konstruksjonane viser seg å ha nokså ulike betydningar trass i observerte likskapar.

Artikkelen er bygd opp slik: Avsnitt 2 avgrensar omgrepet 'NPN-konstruksjon' og gir eit kort oversyn over tidlegare forskning, og eg ser på preposisjonsbetydningane og kva norske ordbøker har å seie om konstruksjonsbetydningane. Avsnitt 3 presenterer

⁵ Termen *kollostruksjon* er laga av *kollokasjon* og *konstruksjon*.

⁶ Det finst ikkje mange slike analysar av norsk materiale, men eg kan nemne Vindenes (2017) om demonstrativkonstruksjonar og Kinn (2018) og Kinn, Blensenius og Andersson (2018) om pseudokoordinasjon.

materiale og metodar. Avsnitt 4–6 tek for seg dei tre underspørsmåla ovanfor etter tur. I avsnitt 7 drøftar eg kva undersøkingane har vist, og korleis det kan tolkast. Avsnitt 8 avsluttar artikkelen.

2 Omgrepsavgrensing og tidlegare forskning

Avsnitt 2.1 forklarar nærmare kva NPN-konstruksjonar er, og korleis dei er avgrensa frå nærståande konstruksjonar. I avsnitt 2.2 ser eg på tidlegare forskning på NPN-konstruksjonar. Avsnitt 2.3 går nærmare inn på *N etter N*, *N for N* og *N på N*: Kva betyr preposisjonane, og korleis omtalar dei store norske ordbøkene konstruksjonane?

2.1 Avgrensing av omgrepet 'NPN-konstruksjon'

Ein NPN-konstruksjon består grunnleggjande av to identiske substantiv i ubestemt eintal med ein preposisjon mellom seg.⁷ Omgrepet er avgrensa til teljelege substantiv. Ved teljelege substantiv har ein oftast ubestemt artikkel i ubestemt eintal (*et år*), mens ein gjerne ikkje har det ved ikkje-teljelege substantiv (*hud*). Mangelen på ubestemt artikkel (nake substantiv, jf. Borthen 2003) i NPN-ar som *år etter år* er derfor noko avstikkande ved teljelege substantiv. Fråværet av ubestemt artikkel ved ikkje-teljelege substantiv er ikkje overraskande, så eit uttrykk som *hud mot hud* er ikkje rekna som ein NPN. Uttrykk i fleirtal, som *millioner på millioner*, er heller ikkje rekna som NPN-konstruksjonar. Det er naturlegvis likevel mange fellestrekk mellom NPN-ar og desse andre uttrykkestypene.⁸

Ein NPN kan ikkje ha demonstrative, possessive eller kvantifiserande tillegg (**hvilket år etter hvilket år*, **ditt trinn for ditt trinn*, **en gang på en gang*), og på norsk (i motsetnad til engelsk) førekjem adjektiv sjeldan (*?vakker dag etter vakker dag*). Derimot er særleg modifierande preposisjonsfrasar vanlege, f.eks. *år etter år med tørke*.

For at noko skal reknast som ein NPN-konstruksjon, må det vere éin syntaktisk konstituent. I setninga *I den kampen sloss soldatene mann mot mann* har vi eitt setningsledd (adverbial), så det er ein NPN. Men i setninga *I den kampen sloss mann mot mann* har vi først *mann* som subjekt og så *mot mann* som adverbial (jf. *I den kampen hadde mann slåss mot mann*) – altså to konstituentar og ingen NPN. Her òg er det sjølvstøtt slektskap mellom konstruksjonane i bruken av nakede substantiv. Dette er diskutert i Kinn (2022).

Preposisjonen i ein NPN-konstruksjon fungerer semantisk slik det er vanleg for preposisjonar; han knyter saman to fenomen. Det første er primærdeltakaren, som eit

⁷ I språk der substantiva er kasusbøygde, som islandsk, kan dei ha ulike kasus. Sjå Kinn (2022).

⁸ Andre beslekta uttrykk er sånt som *én etter én*, *fire mot fire*, *blått i blått* o.a.

uttrykk utanfor preposisjonsfrasen viser til. Det andre fenomenet er sekundærdeltakaren, som komplementet i preposisjonsfrasen viser til.⁹ I NPN-ar er det dei to substantiva som viser til høvesvis primær- og sekundærdeltakaren. Så i *år etter år* kjem førstnemnde år etter sistnemnde. (For NPN-ar med *for* er dette mindre klart fordi preposisjonen har svak eigenbetydning. Sjå avsnitt 2.3.)

Det at preposisjonen knyter saman betydningane til substantiva, tener til å skilje ut den nærskyldige *fra N til N*-konstruksjonen, til dømes *fra by til by*. Sjå til dømes på *en tur fra by til by*, som er parallell med *en tur fra Oslo til Bergen*: Preposisjonen *fra* viser til ein relasjon mellom turen og startpunktet for turen, mens *til* viser til ein relasjon mellom turen og målet for turen – og ikkje ein relasjon mellom byane.¹⁰

2.2 NPN-konstruksjonar i forskningslitteraturen

NPN-konstruksjonar har blitt diskuterte ein del i den språkvitskaplege litteraturen, særleg sidan Jackendoff (2008). Der er engelske NPN-konstruksjonar framheva som særleg idiosynkratiske strukturar. Dette argumenterer eg mot i Kinn (2022). NPN-konstruksjonar oppviser ein del særdrag, men samtidig har dei klart regelmessige og komposisjonelle trekk. Eg viser at det er gode grunnar til å rekne med at NPN-ar har den grunnleggande strukturen $[_{NP} N [_{PP} P [_{NP} N]]]$ i nominale funksjonar, liksom t.d. *dagen etter ulykka*. NPN-ar i modifierande funksjonar er adverbiale nomenfrasar.

Jackendoff er ikkje åleine om å rekne med andre strukturar enn den eg argumenterer for i Kinn (2022). Preposisjonen har til dømes vorte rekna som kvantor (Travis 2001) og som konjunksjon (Haik 2013), og (somme) NPN-ar har vore rekna som kvantorfrasar (hos Travis), ordinterne konjunksjonsfrasar (hos Haik) og ordinterne småsetningar (hos Haik).

Kinn (2022) viser at NPN-ar i all hovudsak fell i to semantiske grupper: tvilling-NPN og kjede-NPN. Substantiva i ein tvilling-NPN viser til eitt eller fleire par av einingar knytte saman av ein relasjon som tenderer sterkt til å bli forstått som resiprok. Eit døme er *arm i arm*, der det er tale om par av armar i eit gjensidig forhold. Substantiva i ein kjede-NPN viser derimot til fleire par av einingar som er kopla saman liksom ei lenkje heller enn berre to og to. Eit døme er *år etter år*, der åra dannar ein serie. Kjedeorganisering er fleirtalsaktig og motiverer nominal bruk, mens tvillingorganisering ikkje gjer det. Semantikken kan altså langt på veg forklare den syntaktiske skilnaden. Jackendoff (2008) er òg innom liknande betydningskategoriar for

⁹ *Primærdeltakar* og *sekundærdeltakar* er dei norske termene for *trajectory* og *landmark* frå kognitiv grammatikk (t.d. Langacker 1987), altså dei semantiske argumenta til eit predikat.

¹⁰ Ein kan alternativt seie *fra Oslo og til Bergen*, med koordinasjon. Søk på nettet gir òg treff på slikt som *fra by og til by*, men koordinasjon ser der ut til å ha vore vanlegare i eldre språk.

engelske NPN-ar, men han opererer med fleire betydningar og knyter dei ikkje direkte til syntaktiske funksjonar. König og Moyses-Faurie (2009) interesserer seg for resiproke NPN-ar, men set ikkje opp samanhengar mellom semantikk og syntaks.

I Kinn (2021) gir eg eit korpusbasert oversyn over kva slags NPN-konstruksjonar vi har i norsk. (Artikkelen her har meir detaljerte analysar av delar av materialet derifrå.) Artikkelen dokumenterer at det særleg er dei tre NPN-konstruksjonane som er i fokus her, som kan ha nominal funksjon: *N etter N* (47,4 % av dei syntaktisk klassifiserte døma), *N for N* (8,7 %) og *N på N* (28,7 %).¹¹ Men ved *N på N* er eitt enkelt uttrykk, *gang på gang*, svært høgfrekvent og syntaktisk avvikande (sjå avsnitt 4 her), og om ein ser vekk frå det, har *N på N* 88,6 % nominal funksjon.

	<i>N etter N</i>	<i>N for N</i>	<i>N på N</i>
Eksemplar	2486	1682	1672
Typar	519	270	241
Hapaxar	341	159	164
Eksemplar per type	4,8	6,2	6,9
Hapaxar per eksemplar (%)	13,7	9,5	9,8

Tabell 1. Nøkkeltal for dei tre konstruksjonane, frå Kinn (2021)

Tabell 1 oppgir nokre nøkkeltal frå Kinn (2021): kor mange eksemplar det er i korpuset, kor mange typar (ulike substantiv) dei fordeler seg på,¹² og kor mange typar som førekjem berre éin gong (hapaxar). Vi ser at alle konstruksjonane har mange typar, og kvar type førekjem nokså sjeldan (snitt frå 4,8 til 6,9 eksemplar per type).

Over halvdelan av typane for kvar konstruksjon er hapaxar. Eit vanleg enkelt produktivetsmål er utrekna som tilhøvet mellom hapaxtalet og eksemplartalet (Bauer 2001, 147–153), her framstilt i prosent. Både hapaxtala i seg sjølv og produktivetsmåla syner at alle konstruksjonane er svært produktive. Når ein finn mange hapaxar, tyder det på at språkbrukarane lett dannar nye typar spontant.

¹¹ *N mot N* har som nemnt ein del bruk som subjektspredikativ, men lite av andre nominale funksjonar.

¹² Eg slo då saman rettskrivingsvariantar som t.d. *stein* og *sten*. Eit par avvikande betydningsvariantar av *N for N* vart fjerna: I tillegg til kjedebetydninga som *N for N* har i dei aller fleste tilfelle, finst det uttrykk som *øye for øye*, *tann for tann*, der det er ein utvekslingsrelasjon (tvillingbetydning). Det er nesten utelukkande tale om den bibelske allusjonen. Eg utelét òg døme med eigennamnet *Beat for beat* (eit fjernsynsprogram) og nokre få andre avvikande døme.

Om ein ikkje tek med *gang på gang*, vert tala for *N på N* heilt annleis: 611 eksemplar, 240 typar, 164 hapaxar, 2,5 eksemplar per type og 26,8 % hapaxar per eksemplar (produktivitet). Konstruksjonen *N på N* utanom *gang på gang* er altså klart meir produktiv enn *N etter N* og særleg *N for N*.

2.3 Tilhøvet mellom *N etter N*, *N for N* og *N på N*

Dei tre konstruksjonane som eg undersøker her, har forholdsvis klare tilsvaer i engelsk: *N etter N* svarar til *N after N*, *N for N* svarar til *N by N*, og *N på N* svarar til *N (up)on N*. Jackendoff (2008) omtalar betydninga til alle dei tre engelske konstruksjonane som «succession» og peikar på at *N (up)on N* har eit tilleggselement av vertikal orientering som *N after N* ikkje har. Han nemner at liknande uttrykk med målesubstantiv i fleirtal, som *hundreds upon hundreds of demonstrators* og *buckets upon buckets of paint*, uttrykkjer uventa stor mengde.

Skal ein nærme seg ei forståing av forskjellane mellom *N etter N*, *N for N* og *N på N*, er det naturleg å ta utgangspunkt i preposisjonane. Preposisjonen *på* uttrykkjer grunnleggande ein relasjon som er slik at ein primærdeltakar er eller blir plassert ovanpå ein sekundærdeltakar. Dette kan òg vere betydninga i *N på N*, som i *lag på lag med jord*, men ofte er betydninga avsvekt slik at primærdeltakaren meir allment kjem i tillegg til sekundærdeltakaren, som i *(spise) skive på skive*.

Preposisjonen *etter* uttrykkjer typisk at ein primærdeltakar følgjer ein sekundærdeltakar i tid eller rom. Slik er det òg typisk i ein NPN som f.eks. *time etter time* eller *(drikke) flaske etter flaske*.

Preposisjonen *for* er noko meir spesiell i NPN-samanheng. Historisk er betydninga 'framfor, før', men det er lite att av den no. Det er ikkje enkelt å seie kva preposisjonen i seg sjølv betyr i f.eks. *skritt for skritt* eller *minutt for minutt*, så betydninga må søkjast i bruken av konstruksjonen *N for N*.

	NO	NAOB
<i>N etter N</i>	«ei samanhengande, ubroten rekkje»	«ubrutt fortsettelse»
<i>N for N</i>	«ei ubroten rekkjefylgje»	«en stadig ubrutt rekkefølge»
<i>N på N</i>	«ei samanhengjande rekkje»	«ubrutt fortsettelse»

Tabell 2. Omtalen av NPN-konstruksjonane i NO og NAOB (s.v. *etter*, *for*, *på*)

Dei tre NPN-konstruksjonane er omtalte på temmeleg like måtar seg imellom i *Norsk Ordbok* (NO) og *Det Norske Akademis ordbok* (NAOB). Eg har sett dei opp skjematisk i tabell 2. NAOB skriv dessutan om *N for N* at det dreiar seg om «noe som foretas, skjer eller utvikler seg jevnt eller gradvis» (s.v. *for*). Dette skriv ikkje NO, og noko

tilsvarande står det ikkje i ordbøkene om *N etter N* eller *N på N*. Som vi skal sjå, får NAOB fram eit særdrag ved *N for N* her.

3 Materiale og metodar

Undersøkinga har materiale frå Leksikografisk bokmålskorpus, eit balansert korpus med om lag 100 millionar ord (Fjeld, Nøklestad og Hagen 2020). Materialet her utgjer ein del av det som ligg til grunn for Kinn (2021), og eg viser til den detaljerte metode-skildringa der. Materialet inneheld til saman 5840 døme på dei tre NPN-konstruksjonane som eg undersøker.

Den vidare undersøkinga er tredelt. I alle delane er fokuset på samanlikning av konstruksjonane. Først har eg kategorisert døma etter syntaktiske funksjonar: adverbial, subjekt, objekt, komplement i preposisjonsfrase o.a. Dette gjer det mogleg å samanlikne dei syntaktiske profilane til konstruksjonane.

Den andre delen dreiar seg om å samanlikne leksikalske profilar. For å analysere tilhøvet mellom dei tre konstruksjonane og substantiva i dei brukte eg multippel distinktiv kollekssemanalyse (Gries og Stefanowitsch 2004). Til å utføre utrekningane brukte eg Stephan Th. Gries sitt R-skript for kollostruksjonsanalyse (Gries 2014). Med denne metoden undersøker eg kva for nokre substantiv som førekjem meir frekvent i éin gitt konstruksjon – sett i høve til konstruksjonen sin frekvens – enn i dei andre konstruksjonane. Tabell 3 syner dei tala som inngår i utrekninga for substantivet *mil* i konstruksjonen *N etter N*. *Mil etter mil* førekjem 51 gonger, mens *mil for mil* og *mil på mil* førekjem høvesvis éin og ni gonger. *N etter N* førekjem 2435 gonger med andre substantiv enn *mil*, og *N for N* og *N på N* førekjem høvesvis 1681 og 1663 gonger med andre substantiv.

	<i>N etter N</i>	<i>N for N</i>	<i>N på N</i>	Sum
<i>mil</i>	51	1	9	61
Andre substantiv	2435	1681	1663	5779
Sum	2486	1682	1672	5840

Tabell 3. Døme på grunnlagstal for multippel distinktiv kollekssemanalyse

Ut frå kolonne- og radsummane kan ein rekne ut venta frekvensar. Når avviket mellom venta frekvens og observert frekvens for ein gitt substantiv–konstruksjonskombinasjon vert tilstrekkeleg stort, kan ein seie at substantivet er «tiltrekt» eller «fråstøytt» av konstruksjonen. R-skriptet nyttar ein einhala eksakt binomialtest og oppgir log-transformerte sannsynsverdiar for avvika. Ein slik verdi blir kalla kollostruksjonsstyrke og fortel kor sterkt substantivet er tiltrekt eller fråstøytt av konstruksjonen.

Styrkar over ca. 1,3 er signifikante på 5 %-nivå og viser tiltrekking. (Styrkar under ca. -1,3 viser fråstøyting.) Eit substantiv som når over 1,3 for ein gitt konstruksjon, er derfor eit distinktivt kollekssem for konstruksjonen. For *mil* i *N etter N* er kollostruksjonsstyrken 10,30, så *mil* er heilt klart eit distinktivt kollekssem for *N etter N*. (*Mil for mil* og *mil på mil* har derimot negative styrkar (høvesvis -7,59 og -2,05) og er såleis fråstøytt.)

Den tredje delen av undersøkinga tek utgangspunkt i at *N etter N* og særleg *N på N* viser seg å ha mange målesubstantiv som distinktive kollekssem. Slike uttrykk har gjerne eit modifierande tillegg som opplyser om den målte arten, t.d. som i *lass på lass med høy*. Dette er pseudopartitive konstruksjonar. Eg undersøker i kva grad dei tre NPN-konstruksjonane er brukte slik, og kva målesubstantiv som då inngår.

4 Syntaktiske profilar: eksterne funksjonar

Eg har klassifisert dei 5840 døma i materialet etter den syntaktiske funksjonen til NPN-konstruksjonen. Kinn (2021) skilde berre mellom modifierande og nominal bruk. Ved modifierande bruk er det nesten alltid tale om eit adverbial, altså ein konstituent i ei setning eller ein verbfrase (sjå døme i avsnitt 1).¹³ Den einaste nokolunde vanlege modifierande funksjonen elles er tillegg i substantivfrase, som i (11), der *dag for dag* er underordna *styringen*:

- (11) Styringen av arrangementene **dag for dag** vil blant annet skje ved hjelp av et digitalt kart

Dei nominale funksjonane er velkjende: subjekt, potensielt subjekt, (direkte) objekt, komplement i preposisjonsfrase og subjektspredikativ. Det er gitt døme på objekt og komplement i preposisjonsfrase i avsnitt 1. (12)–(14) gir døme på subjekt, potensielt subjekt og subjektspredikativ.

- (12) **Kroppsdel for kroppsdel** underlegges moteskapernes og de kreative brukernes fetisjistiske fantasi
- (13) i innboksen popper det fram **linje etter linje med feite bokstaver**
- (14) alt jeg kan se er **bunke på bunke med sider**

¹³ Den semantiske typen av adverbial er ofte (distribusjons)måte, men adverbial for tid, frekvens og distanse er òg vanlege (jf. Kinn 2021). Det kan vere svært vanskeleg å trekkje klare skilje mellom dei semantiske typane, så eg oppgir ikkje tal for undertypar av adverbial.

Resultata av den syntaktiske klassifikasjonen er presenterte i tabell 4. Ved *N på N* har eg skilt ut *gang på gang*, som har heile 1061 dømme mot dei resterande 611, altså 63,5 % av materialet for konstruksjonen.

Funksjon	N <i>etter N</i>		N <i>for N</i>		N <i>på N</i>		<i>gang</i> <i>på gang</i>		Sum	
	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%
Adverbial	1230	51,8	1473	89,9	57	11,2	1053	99,7	3813	68,4
I <i>ha-/med</i> -konstr.	1	0,0	0	0,0	1	0,2	0	0,0	2	0,0
I substantivfrase	15	0,6	23	1,4	0	0,0	3	0,3	41	0,7
I adjektivfrase	1	0,0	0	0,0	0	0,0	0	0,0	1	0,0
I adverbfrase	3	0,1	0	0,0	0	0,0	0	0,0	3	0,1
Sum, modif. bruk	1250	52,6	1496	91,3	58	11,4	1056	100,0	3860	69,2
Subjekt	172	7,2	22	1,3	83	16,4	0	0,0	277	5,0
Potensielt subjekt	22	0,9	0	0,0	44	8,7	0	0,0	66	1,2
Objekt	351	14,8	104	6,3	182	35,9	0	0,0	637	11,4
Kompl. i prep.fr.	570	24,0	13	0,8	107	21,1	0	0,0	690	12,4
Subjektspredikativ	11	0,5	3	0,2	33	6,5	0	0,0	47	0,8
Sum, nom. bruk	1126	47,4	142	8,7	449	88,6	0	0,0	1717	30,8
Sum, klassifisert	2376	100,0	1638	100,0	507	100,0	1056	100,0	5577	100,0
Ikkje klassifisert	110		44		104		5		263	
Totalsum	2486		1682		611		1061		5840	

Tabell 4. Syntaktiske funksjonar. Kolonnen for *N på N* har ikkje med *gang på gang*. Prosenttala er rekna ut frå summene av klassifiserte dømme.

Ein temmeleg stor del av materialet (263 dømme = 4,5 %) er uklassifisert. NPN-ar synest å opptre særleg ofte som overskrifter og i setningsfragment. Eit dømme på det siste er gitt i (15):

- (15) Jeg marsjerte raskt ut i hælene på vaktmannen som skulle følge meg ut. **Dør etter dør**, lange korridorer, nøkler som klirret. Jeg kunne ikke komme fort nok ut i friheten.

Overskrifter og setningsfragment har naturlegvis tekstlege funksjonar, men dei kan vanskeleg klassifiserast i tradisjonelle syntaktiske funksjonar. Det er knapt mogleg å avgjere om uttrykket *dør etter dør* i (15) er adverbialt eller nominalt.

Vi ser at det er store skilnader mellom dei tre konstruksjonane i fordelinga mellom nominal og modifierande funksjon. Innanfor dei nominale funksjonane er det òg monalege skilnader mellom konstruksjonane. Noko som går att i alle, er at subjekt er mindre frekvente (samla: 5,0 %) enn objekt (11,4 %). Det er påfallande sidan subjekt

generelt er vesentleg meir frekvente enn objekt. Noka forklaring på dette har eg ikkje.¹⁴ *N for N* er sjeldan nytta som komplement i preposisjonsfrase (0,8 %), mens dette er den klart mest frekvente nominale funksjonen ved *N etter N* (24,0 %). Det siste kjem av at *N etter N* svært ofte er komplement til preposisjonen *i* (390 eksemplar, dvs. 16,4 %). Dei fleste av desse er tidsadverbial som *i time etter time*.

5 Leksikalske profilar

Den enkle syntaktiske profileringa av konstruksjonane i avsnitt 4 får fram tydelege skilnader mellom konstruksjonane. Det er likevel meir opplysende å sjå på kva for enkeltsubstantiv og semantiske grupper av substantiv som kjenneteiknar konstruksjonane. I tabell 5 presenterer eg dei ti mest frekvente substantiva for kvar konstruksjon.

<i>N etter N</i>		<i>N for N</i>		<i>N på N</i>	
Substantiv	Eksemplar	Substantiv	Eksemplar	Substantiv	Eksemplar
<i>år</i>	367	<i>skritt</i>	154	<i>gang</i>	1061
<i>dag</i>	289	<i>dag</i>	134	<i>lag</i>	141
<i>time</i>	146	<i>bit</i> ¹⁵	123	<i>stein</i>	24
<i>kveld</i>	113	<i>ord</i>	98	<i>rad</i>	19
<i>gang</i>	99	<i>trinn</i>	88	<i>rekke</i>	16
<i>natt</i>	97	<i>år</i>	83	<i>meter</i>	12
<i>uke</i>	81	<i>slekt</i>	71	<i>hulle</i>	10
<i>måned</i>	57	<i>steg</i>	55	<i>side</i>	10
<i>mil</i>	51	<i>linje</i>	36	<i>kilometer</i>	9
<i>side</i>	40	<i>punkt</i>	34	<i>mil</i>	9

Tabell 5. Dei mest frekvente substantiva

Allereie her kan ein skimte visse særdrag ved konstruksjonane, men kolleksjeanalysen gir endå tydelegare resultat. Tabell 6 syner dei ti mest distinktive kolleksje

¹⁴ Om eg skal tillate meg å spekulere: I Kinn (2022) antydar eg at nominal funksjon kan vere ein innovasjon for NPN-ar, og at det opphavleg berre fanst modifiserande/adverbiale NPN-ar. Eg har ikkje historisk evidens for eller imot ein slik hypotese. Men dersom alle NPN-ar tidlegare var adverbiale, har dei typisk vore slutfeltsledd. Då er det kortare veg i form av reanalysar til objekt, som normalt står i slutfeltet, enn til subjekt, som står i forfeltet eller midtfeltet.

¹⁵ *Bit* har betydninga 'del'. *Bit* 'minste informasjonseining' er skilt ut og førekjem òg, men langt mindre frekvent.

for kvar konstruksjon. Kolonnen «Styrke» oppgir kollostruksjonsstyrken til substantivet i høve til konstruksjonen.

<i>N etter N</i>		<i>N for N</i>		<i>N på N</i>	
Kolleksem	Styrke	Kolleksem	Styrke	Kolleksem	Styrke
<i>år</i>	63,92	<i>skritt</i>	77,89	<i>gang</i>	∞^{16}
<i>kveld</i>	41,91	<i>bit</i>	58,04	<i>lag</i>	52,10
<i>natt</i>	34,22	<i>trinn</i>	45,77	<i>rad</i>	5,90
<i>dag</i>	25,70	<i>ord</i>	43,64	<i>rekke</i>	3,91
<i>time</i>	24,56	<i>steg</i>	29,73	<i>glass</i>	3,80
<i>uke</i>	19,60	<i>slekt</i>	20,97	<i>stein</i>	3,76
<i>land</i>	11,67	<i>centimeter</i>	16,22	<i>feil</i>	2,72
<i>mil</i>	10,30	<i>krone</i>	14,06	<i>bunke</i>	2,54
<i>generasjon</i>	9,58	<i>punkt</i>	13,33	<i>avslag</i>	2,17
<i>måned</i>	9,18	<i>linje</i>	11,80	<i>spørsmål</i>	2,17

Tabell 6. Mest distinktive kolleksem for dei tre konstruksjonane

På dette stadiet går eg vidare slik det er vanleg i kolleksemanalysar: Eg prøver å finne mønster i resultatata. Dette er ein intuitiv, kvalitativ prosess. I alt er det 38 distinktive kolleksem for *N etter N*, 49 for *N for N* og 17 for *N på N*, til saman 104 substantiv. Eg har forsøkt å gruppere saman substantiv som høyrer til same semantiske felt. Ei slik gruppering byr på mange utfordringar og kan vanskeleg verte fullgod og uttømmende. Sidan eg viser fram heile grupperinga i tabell 7, er diskutabile avgjerder synlege. Eg kommenterer ein del spesielle tilhøve i fotnotar.

Det er no på sin plass å peike på ein veikskap med materialet. Reine frekvensar frå heile korpuset kan vere misvisande ved at somme uttrykk har svært ujamn spreiding i korpuset. Eg har merka meg *slekt for slekt*, *hæraavdeling for hæraavdeling*, *skift for skift* og *hode for hode* (brukt metonymisk om menneske). Dei opptrer (nesten) berre i eit repetitivt utdrag frå Bibelen. Dei har fått frekvenstal som opplagt ikkje er representative for bokmål generelt, og eg legg ikkje større vekt på dei her.

Utover at *N på N* er sterkt dominert av *gang på gang*, er det dei andre konstruksjonane som har distinktive kolleksem for tidsrom. *N for N* knyter seg til svært korte tidsrom, mens uttrykket for det kortaste tidsrommet ved *N etter N* er *time etter time*. Går vi til lengdesubstantiva, finn vi noko liknande: *Mil etter mil* er distinktivt for *N etter N*, mens den største lengda ved *N for N* er uttrykt med *meter for meter*.

¹⁶ *Gang* har så høg kollostruksjonsstyrke i høve til *N på N* at skriptet som er brukt, returnerer verdien 'uendeleg'. Verdien er ikkje faktisk uendeleg høg, men talet er svært stort.

Kolleksemkategoriar	Kolleksem til <i>N etter N</i>	Kolleksem til <i>N for N</i>	Kolleksem til <i>N på N</i>
Tidsrom o.l.	<i>år, kveld, natt, dag, time, uke, måned, tiår, morgen, døgn, sommer, søndag, vinter; generasjon, slektsledd</i>	<i>sekund, minutt, øyeblikk</i>	<i>gang</i>
Lengder o.l.	<i>mil; runde¹⁷</i>	<i>centimeter, meter, millimeter; etappe</i>	
Flater, rom o.l.	<i>land, rom, by, kvartal, landsby, hus, skanse</i>	<i>etasje</i>	
Tekst o.l.	<i>bok, side, roman; film</i>	<i>ord, punkt, linje, setning, bokstav, paragraf, kapittel, blad, strofe, stavelse, tegn, vers¹⁸</i>	
Kroppsdelar		<i>finger, kroppsdel, hode, virvel, lem¹⁹</i>	
Små rørsler		<i>skritt, trinn, steg</i>	
Delar generelt		<i>bit, stykke, del</i>	
Andre små ting		<i>krone, dråpe, atom, sting, note, piksel, korn, mynt, tone, brikke</i>	
Behaldarar o.l.	<i>flaske, kopp</i>		<i>glass, kasse, lass, busslast, liter, hylle, hyllemeter²⁰</i>
Grupper, mål o.l. elles	<i>gruppe, par</i>	<i>slekt, hæravdeling²¹</i>	<i>lag, rad, rekke, bunke, stabel</i>
Ukategoriserte	<i>liv, elev, sigarett, dør, buss, valg</i>	<i>plagg, stokk, skift²²</i>	<i>stein, feil, avslag, spørsmål</i>

Tabell 7. Semantiske grupper av distinktive kolleksem

¹⁷ *Runde* viser ofte til strekningar, men kan òg gjelde kortspel og anna.

¹⁸ *Punkt* kan gjelde anna enn tekst. *Blad* gjeld oftast ark og ikkje lauv.

¹⁹ *Hode*: Sjø brødteksten. *Virvel* gjeld oftast bein i ryggen.

²⁰ *Hyllemeter* er i materialet alltid brukt som mål for store mengder av bøker og kunne alternativt ha vore plassert i tekstkategorien.

²¹ *Slekt* og *hæravdeling*: Sjø brødteksten.

²² *Skift*: Sjø brødteksten.

Motsetninga mellom *runde etter runde* og *etappe for etappe* er interessant. Ein etappe er utvitydig ein del av ein større heilskap, mens ein runde ikkje nødvendigvis er det. Vi skal sjå fleire tilfelle av at *N for N* har samanheng med delar av heilskapar.

Kategorien med flater og rom får eg ikkje så mykje informasjon ut av. Derimot er tekstorda opplysende. Med to unntak står kolleksema til *N for N* for mindre tekst-einingar enn *N etter N* sine. Det klaraste unntaket er *kapittel for kapittel*. Tilhøvet mellom *side etter side* og *blad for blad* er interessant, men ikkje aldeles klart. Substantiva *side* og *blad* har delvis overlappende betydning. Eg vurderer det slik at ei side er forstått meir som ein behaldar for tekst, mens eit blad er den minste fysiske delen av ei bok eller liknande. I så fall er sida stor i høve til teksten (og det vert mykje tekst), mens bladet er lite i høve til boka.

Dei tre neste kategoriane i tabellen har distinktive kolleksem berre ved *N for N*. Alle står for delar av ein større heilskap. Det er allmenne substantiv for delar, og det er ord for kroppsdelar og for minsteiningar i rørsle (og endring meir generelt). Dei fleste står for slikt som vi tenkjer på som nokså små delar av noko større. Kategorien av andre små ting er òg avgrensa til *N for N*. Her dreiar det seg ikkje nødvendigvis om delar, men det er fenomen som vi forstår som til dels svært små. Det er altså tydeleg at *N for N* har samanheng med små einingar.

Kategorien av ulike slags behaldarar inneheld kolleksem for *N etter N* og *N på N*. Med unntak av *glass på glass* tenderer uttrykka med *på* til å stå for større mengder enn dei med *etter*. Behaldarsubstantiva er målesubstantiv, og det same gjeld den neste kategorien av grupper og anna. Her finn vi det frekvente uttrykket *lag på lag*, som står litt for seg sjølv. Elles kan vi merke oss to par av uttrykk med nokså like betydningar: Det eine er *rad på rad* og *rekke på rekke*, og det andre er *bunke på bunke* og *stabel på stabel*. Alle desse fire viser til at det er store mengder av det som er arrangert i rader osv. Det er altså ein klar tendens til at *N på N* har samanheng med store kvantitetar.

Denne analysen gir grunnlag for følgjande karakteristikkar av dei tre konstruksjonane:

- *N etter N* har klar samanheng med lange tidsrom og lange tekstar, og truleg med lange strekningar.
- *N for N* har klar samanheng med korte tidsrom, korte strekningar, korte tekstar, delar av heilskapar og små fenomen generelt.
- *N på N* har samanheng med måling av store mengder, i tillegg til at *gang på gang* er høgfrekvent.

Mange av kolleksema til *N på N*, og i nokon grad kolleksema til *N etter N*, er målesubstantiv. Dersom det blir mange av dei einingane som målesubstantiva står for, blir

det mykje eller mange av den målte arten. I det neste avsnittet ser eg nærmare på pseudopartitive konstruksjonar, der arten er nemnd.

6 Syntaktiske profilar: pseudopartitive NPN-konstruksjonar

Dei fleste NPN-ar består av berre NPN-sekvensen. Det fremste unntaket for dei konstruksjonane som er undersøkte her, er pseudopartitive konstruksjonar, som i (16)–(18):

- (16) I jordskorpen finnes det **mil etter mil med kull**
- (17) Slik ble det pløyet og fjernet **lag for lag av ganske hard gråleire** til kjelleren var dyp nok
- (18) Bak befestningene sto **rad på rad av polske avdelinger** klare til kamp

Pseudopartitive konstruksjonar inneheld både eit målesubstantiv og eit artssubstantiv. I norsk har vi gjerne sidestilling av substantiva utan nokon preposisjon imellom, som i *en flokk sauer*. Men ofte brukar vi *med* eller *av*, som i *en flokk med sauer* og *en flokk av sauer*. Systematikken for sidestilling, *med* og *av* er svært innfløkt (Kinn 2001, Midtbø 2019), men i NPN-ar må det eintydig brukast ein preposisjon.

	N <i>etter N</i>	N <i>for N</i>	N <i>på N</i>	Sum		N <i>etter N</i>	N <i>for N</i>	N <i>på N</i>	Sum
<i>lag</i>	2	3	85	90	<i>kasse</i>	1	0	4	5
<i>mil</i>	10	0	9	19	<i>bøtte</i>	2	0	2	4
<i>side</i>	10	0	6	16	<i>flaske</i>	2	0	2	4
<i>rad</i>	1	0	14	15	<i>hyllemeter</i>	1	0	3	4
<i>rekke</i>	2	0	9	11	<i>tonn</i>	1	0	3	4
<i>hylle</i>	1	0	8	9	<i>brett</i>	1	0	2	3
<i>meter</i>	0	0	8	8	<i>bølge</i>	1	0	2	3
<i>kilometer</i>	1	0	6	7	<i>dag</i>	3	0	0	3
<i>bunke</i>	0	0	6	6	<i>dynge</i>	2	0	1	3
<i>kopp</i>	5	0	1	6	<i>liter</i>	0	0	3	3
<i>lass</i>	2	0	4	6	<i>mappe</i>	2	0	1	3
<i>time</i>	5	0	1	6	Andre	37	3	29	69
<i>generasjon</i>	4	0	1	5	Sum	96	6	210	312

Tabell 8. Målesubstantiv i pseudopartitive NPN-konstruksjonar

Tabell 8 listar opp dei substantiva som er brukte som målesubstantiv i minst tre eksemplar av pseudopartitive uttrykk i materialet. I gruppa «Andre» skjuler det seg ni substantiv som er brukte to gonger, og 51 som er brukte éin gong.

Tala viser tydeleg at *N for N* er lite brukt i pseudopartitivar; døma utgjer berre 0,4 % av alle eksemplara for denne konstruksjonen (6 av 1682). Det er ein del meir slik bruk ved *N etter N*: 3,9 % (96 av 2486 eksemplar). Her er det *N på N* som er verkeleg interessant. Om vi held *gang på gang* utanfor (alltid modifierande og derfor heller ikkje pseudopartitivt), utgjer pseudopartitivane heile 34,4 % av eksemplara med *N på N* (210 av 611). Denne NPN-konstruksjonen må dermed kunne seiast å ha pseudopartitiv kvantifisering som ein heilt sentral funksjon.

Kravet om bruk av preposisjon har NPN-ane til felles med pseudopartitive konstruksjonar med overflodsfleirtal av målesubstantivet, t.d. *flokkevis med/av sauer*, og med vanleg ubestemt og umodifisert fleirtal med overflodsbetydning, som *flokker med/av sauer* (jf. Kinn 2001; 2005). Pseudopartitive NPN-konstruksjonar inneber ofte akkumulering av einingar til store mengder. Dette går eg nærmare inn på i avsnitt 7.

7 Samanliknande drøfting

Analysane ovanfor viser klare forskjellar mellom konstruksjonane:

- Konstruksjonen *N for N* er mykje oftare adverbial enn nominal og er svært lite nytta i pseudopartitiv konstruksjon. Han har ein klart sterkare tendens enn dei andre konstruksjonane til å opptre med substantiv for små einingar.
- Konstruksjonen *N etter N* er omtrent like ofte brukt adverbialt som nominalt og er noko nytta i pseudopartitiv konstruksjon. Han har ein sterk tendens til å opptre med substantiv for tid, og gjerne med substantiv for store einingar.
- Om vi ser vekk frå *gang på gang*, er konstruksjonen *N på N* mykje oftare nominal enn adverbial, og han er ofte nytta i pseudopartitiv konstruksjon. Han opptrer ofte med substantiv for store einingar, men sjeldan med substantiv for tid.

Dette er kortfatta bruksprofilar for dei tre konstruksjonane. I det følgjande vil eg prøve å gjere greie for betydningsforskjellar som kan motivere dei syntaktiske og leksikalske profilane. Eg begynner med *N for N*, som skil seg tydelegast ut. Deretter går eg til *N etter N* og viser betydningsforskjellane i høve til *N for N*, før eg tek for meg *N på N* og fokuserer særleg på korleis den konstruksjonen skil seg semantisk frå *N etter N*.

7.1 *N for N*

Preposisjonen *for* i *N for N* har som nemnt ei opphavelig betydning 'framfor, før'. Men synkront er denne betydninga ikkje salient, og preposisjonen har lite eigenbetydning utover den betydninga han får ved å vere brukt i *N for N*-konstruksjonen. Det er då den betydninga vi må prøve å gripe. Slik eg forstår *N for N*, byggjer konstruksjonen på eit omgrep om ein heilskap som er oppbygd av delar. Substantiva viser til slike delar,²³ og heilskapen kan vere eksplisitt eller implisitt. Heilskapen er der i utgangspunktet og gjennomgår ikkje endring. Delane vert handsama enkeltvis i ein prosess. Dei er ofte små, og det fører til at utviklinga går sakte. Ved at prosessen tek for seg små delar, er han gjerne grundig – kanskje ressurskrevjande og slitsam.

Vi kan sjå nærmare på dette med to konstruerte og eitt autentisk døme. I (19) antydar *arbeiderne* heilskapen, gjerne ei større bedrift. Samtalane føregår i éi avdeling om gongen, og talet på besøkte avdelingar aukar mens talet på ikkje-besøkte minkar. Heilskapen, bedrifta, er derimot uendra. I (20) er heilskapen heilt implisitt. Men vi forstår setninga likevel slik at avdelingane høyrer saman i ein større heilskap som er gitt og uendra.

(19) Direktøren snakka med arbeiderne **avdeling for avdeling** (konstruert)

(20) Direktøren besøkte **avdeling for avdeling** (konstruert)

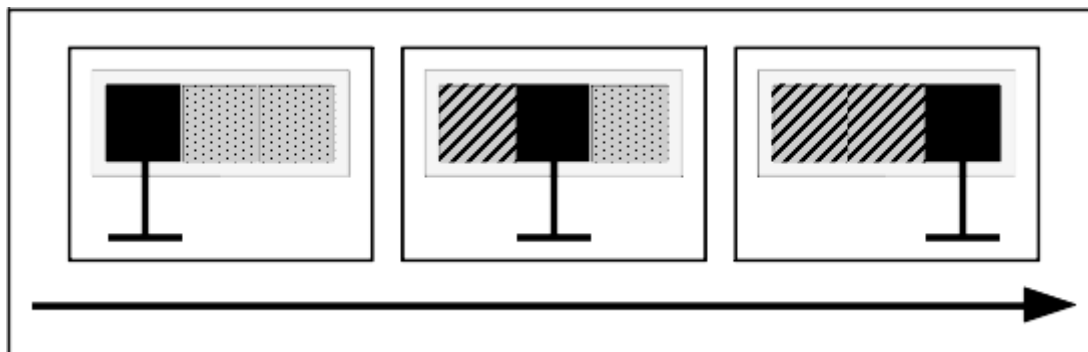
(21) Jeg sliter meg gjennom **side for side**, undres over ordene som stokker seg (= (9))

I (21) kan ein tenkje seg at sidene er delar av t.d. ei bok, som då er heilskapen. Lesaren tek for seg éi side om gongen. Boka blir verande som før, mens talet på lesne sider aukar og dei ulesne vert færre. Ei side er ikkje ei svært lita eining, men i relasjon til ein potensielt vesentleg større heilskap går det sakte framover. I dette dømet bidreg sjølv-sagt verbuttrykket *slite seg (gjennom)* òg monaleg til forståinga av at det går sakte og tungt.

Figur 1 visualiserer betydninga til *N for N*-konstruksjonen. Tre suksessive del-situasjonar er viste frå venstre mot høgre. Pila symboliserer tidsaksen. I kvar del-situasjon har ein den same relasjonen (loddrett strek) mellom det som er nemnt utanfor NPN-en (vassrett strek) og éi eining (del) av den kategorien som substantiva i NPN-en står for (svart kvadrat). Dette er ei ny eining for kvar del-situasjon. I bakgrunnen for dei ligg det ein heilskap (bleikt grå). Til høgre for den har vi einingar som prosessen

²³ Heilskapen kan òg ha andre delar.

ikkje har komme til (prikkete), og til venstre er det einingar som prosessen har tilbake-
lagt (stripete). Ein kan tenkje seg at det totale talet på einingar er stabilt, mens talet på
behandla einingar veks.²⁴

Figur 1. *N for N*-betydning

7.2 *N etter N* samanlikna med *N for N*

Slik eg forstår *N etter N*, ligg det til grunn ei forståing av einingar som vert bygde opp
til ei mengde. Einingane vert handsama enkeltvis og utan avbrot, og dei blir akkumu-
lerte. Mengda oppstår og veks etter kvart; det er ikkje gitt at det finst nokon heilskap
frå før. Einingane kan vere store, og det fører ofte til at mengda blir omfattande.

Vi går nærmare inn i dette gjennom tre døme som liknar dei med *N for N* ovanfor.
I (22) vert det uttrykt at direktøren besøkjer ei rekkje avdelingar, slik at det etter kvart
blir mange besøkte avdelingar. Avdelingane må nødvendigvis vere delar av noko
større (det ligg i betydninga til substantivet), men det er ingenting ved *N etter N* som
viser til nokon heilskap. Dette gir oss eit grunnlag for å forklare korfor (23) er ei litt
underleg setning.²⁵ Her antydar *arbeiderne* ein heilskap, mens *avdeling etter avdeling*
akkumulerer ei mengde som ikkje vert relatert til den heilskapen. Dei to delane av
setninga legg ulike situasjonsforståingar til grunn.

- (22) Direktøren besøkte **avdeling etter avdeling** (konstruert døme)
(23) ? Direktøren snakka med arbeiderne **avdeling etter avdeling** (konstruert døme)
(24) Han bladde seg igjennom **avis etter avis**, speidet etter et mulig mønster (= (8))

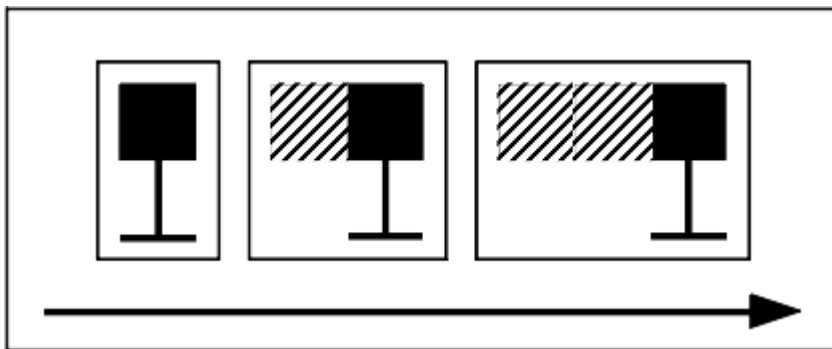
I (24) er det uklart (og truleg uviktig) om det finst nokon heilskap (t.d. ein bunke) i
utgangspunktet. Han som blar, tek for seg éi avis om gongen. Det blir akkumulert ei

²⁴ I figuren vert alle dei viste delane handsama, men rekkja kan brytast før det kjem så langt. Dette vil normalt ikkje vere klargjort i det språklege uttrykket.

²⁵ Eg vil ikkje vurdere setninga som ugrammatisk; det er flust av underlege setningar i NPN-materialet.

veksande mengde av gjennombladde aviser. Ei avis er kanskje ikkje ei svært stor eining, men det ligg i betydninga til *N etter N*-konstruksjonen at den akkumulerte mengda skal forståast som stor.

Betydninga til *N etter N* er visualisert i figur 2, som kan haldast saman med figur 1. Her òg ligg tre suksessive delsituasjonar langs ein tidsakse. I kvar delsituasjon har ein den same relasjonen (loddrett strek) mellom det som er nemnt utanfor NPN-en (vassrett strek), og éi eining av den kategorien som substantiva i NPN-en står for (svart kvadrat). Det er ei ny eining for kvar delsituasjon. For kvar ny delsituasjon vert éi eining lagd til dei som er der frå før (stripete), og mengda av einingar veks. Forskjellen mellom *N etter N* og *N for N* er fråvær vs. nærvær av ein gitt heilskap.

Figur 2. *N etter N*-betydning

N etter N-konstruksjonen inneber oppbygging av ei mengde som minner mykje om ei vanleg fleirtalsbetydning. Hovudforskjellen er at mens einingane i *N etter N* er sekvensielt ordna, er dei ikkje det i vanleg fleirtal. Semantikken til *N etter N* gjer det dessutan naturleg at substantiv for tid og ulike substantiv for relativt store mengder er vanlege.

N for N kan brukast nominalt, men det er forholdsvis lite frekvent. Sjølv om konstruksjonen har kjedebetydning, er det eit klarare fokus på éi og éi eining enn ved *N etter N*. Konstruksjonen *N for N* har tilleggselementet med ein heilskap som einingane inngår som delar av, og inndeling framstår som viktigare enn akkumulering. Dette fører til at *N for N* er mindre fleirtalsaktig enn *N etter N*, og dette kan i sin tur forklare korfor nominal bruk er såpass sjeldsynt ved *N for N*. Særleg inngår *N for N* sjeldan i pseudopartitiv konstruksjon samanlikna med dei andre konstruksjonane, av same grunn. Dei semantiske eigenskapane vi ser ved *N for N*, motiverer altså dei syntaktiske mønsterane som skil denne konstruksjonen frå dei to andre. Det er òg ein klar samanheng mellom del–heilskap-semantikken til *N for N* og tendensen til bruk av substantiv for små einingar.

7.3 *N på N samanlikna med N etter N og N for N*

Forskjellane som *N etter N* oppviser i høve til *N for N*, finn vi stort sett att som forskjellar mellom *N på N* og *N for N*. Konstruksjonane med *på* og *etter* liknar mykje på kvarandre. Begge dreiar seg om akkumulering av einingar til ei mengde som er forstått som stor i samanhengen, utan nokon gitt heilskap som dei er delar av. Men det er òg klare skilnader som kan knytast til preposisjonsbetydningane. *Etter* har ei ibuande sekvensbetydning som fører med seg at dei relaterte einingane blir knytte til ulike punkt på tidslinja. Ei slik temporal ordning har ikkje *på* som ein del av den ibuande betydninga si – men konteksten tilfører ofte slik ordning. Mest bokstaveleg ordnar *på* dei relaterte einingane vertikalt (jf. Jackendoff (2008) om engelsk *N (up)on N*). Men ofte er betydninga avbleikt frå ‘på toppen av’ til ‘i tillegg til’. Dette samsvarar med omgrepsmetaforen MEIR ER OPP; di høgre einingane er «stabila», di større er mengda. Kombinerer ein temporal og vertikal utvikling, veks «stabelen» etter som tida går; det vert stadig meir.

Generelt ser det ut til at valet mellom *N etter N* og *N på N* er slik at ein brukar *etter* når ein vil ha fram at einingane opptrer sekvensielt, og at *på* er meir motivert når slik betydning ikkje er i fokus. Ved *N etter N* er det knapt nokon tvil om at tidsbetydninga til *etter* har mykje å seie. Uttrykk for tid og hendingar/handlingar som er realiserte i tidsdimensjonen, favoriserer klart *N etter N* framfor *N på N*.²⁶ Substantiv for tidsrom som følgjer like etter kvarandre, som *år* og *time*, kan fungere som målesubstantiv.²⁷ Men sjølv om slike ord generelt er frekvente, er dei ikkje så ofte nytta i pseudopartitive konstruksjonar, som *fem år med krig*. Temporal kvantifisering skjer oftare med adverbiale preposisjonsfrasar med *i*, som i *Krigen varte i fem år*. Det førekjem pseudopartitive NPN-konstruksjonar med målesubstantiv for tid, som *år etter år med krig*, men mykje vanlegare er det at slike substantiv inngår i adverbiale preposisjonsfrasar, som i *Krigen varte i år etter år* (sjå avsnitt 4). Sidan substantiv for tid er kjenneteiknande for *N etter N* og ikkje for *N på N*, kan dette vere med på å forklare at *N etter N* er mindre brukt i pseudopartitiv konstruksjon enn *N på N*.

Det verkar som om *N etter N* er føretrekt ved lange einingar når repetisjonen skal gi større lengde, som i *mil etter mil*, *runde etter runde* og kanskje *kvartal etter kvartal*.²⁸ Dette kan stå i motsetnad til at ein brukar *på* ved lange einingar der repetisjonen heller gir større areal enn større lengde: *rad på rad* og *rekke på rekke*. Substantiv for einingar

²⁶ Eit markant unntak er *gang*, men sjølv om *gang på gang* dominerer sterkt, er òg *gang etter gang* vanleg (99 eksemplar).

²⁷ I høgre grad enn substantiv som *kveld* og *søndag* for tidsrom med intervall imellom.

²⁸ *Kvartal* har oftast betydninga ‘byggningskompleks avgrensa av fire gater’ (og ikkje ‘eit kvart år’).

som opptek eit areal og kan leggest eller ligge oppå kvarandre, har ein preferanse for *N på N* framfor *N etter N*. Slike uttrykk er f.eks. *lag på lag*, *stein på stein*, *bunke på bunke*.

8 Oppsummering

N for N legg til grunn ei situasjonsforståing der det finst ein eksplisitt eller implisitt heilskap. Substantiva viser til allereie eksisterande delar av heilskapen som deltek i ein prosess enkeltvis og slik blir «ferdigbehandla» og akkumulerte. Konstruksjonen er kjenneteikna av substantiv for delar og små einingar, noko som heng saman med inndelinga av ein heilskap i delar. *N for N* fungerer klart oftare modifierande enn nominalt og er sjeldan brukt i pseudopartitiv konstruksjon. Dette heng saman med at pseudopartitiv uttrykkjer mengde (ofte stor), mens *N for N* fokuserer meir på inndeling.

N etter N handlar òg om einingar som deltek i ein prosess enkeltvis og blir akkumulerte. Men konstruksjonsbetydninga legg ikkje til grunn nokon førehandsgitt heilskap som einingane er delar av. Temporal sekvens står sentralt, og *N etter N* er kjenneteikna av substantiv for tid. Det er ofte tale om store einingar og dermed store mengder. Konstruksjonen fungerer om lag like ofte modifierande som nominalt. Han er nokså sjeldan brukt i pseudopartitiv konstruksjon, men oftare enn *N for N*. At pseudopartitiv er såpass lite frekvent ved *N etter N*, heng saman med at substantiv for tidseiningar sjeldan er brukte slik, trass i at dei kan fungere som målesubstantiv. I staden har ein svært ofte tidsadverbial der *N etter N* er komplement til preposisjonen *i*, t.d. *i år etter år*.

N på N er i eksemplarfrekvens dominert av *gang på gang*, som berre fungerer modifierande. Elles er *N på N* lite brukt med substantiv for tid, og temporal sekvens er mindre viktig her enn ved *N etter N*. Konstruksjonen er mykje brukt med substantiv for store einingar og kan seiast å ha som ein sentral funksjon å vise til store mengder. Det kan bidra til å forklare at *N på N* (utanom *gang på gang*) fungerer klart oftare nominalt enn modifierande og er mykje oftare brukt i pseudopartitiv konstruksjon enn dei andre konstruksjonane.

NPN-konstruksjonane *N etter N*, *N for N* og *N på N* har mange fellestrekk. Alle kan ha både modifierande (i hovudsak adverbiale) og nominale funksjonar, og det er ikkje opplagt korleis betydningane deira skil seg frå kvarandre. Eg har presentert resultata av ein korpusbasert studie der eg har laga enkle syntaktiske profilar for konstruksjonane og brukt kollekssemanalyse til å lage leksikalske profilar. Ved hjelp av desse metodane har eg kunna identifisere temmeleg klare forskjellar mellom dei tre konstruksjonane.

Referansar

- Bauer, Laurie. 2001. *Morphological productivity*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Borthen, Kaja. 2003. «Norwegian bare singulars». Doktoravhandling, Noregs teknisk-naturvitskaplege universitet.
<http://hdl.handle.net/11250/242756>
- Fjeld, Ruth Vatvedt, Anders Nøklestad og Kristin Hagen. 2020. «Leksikografisk bokmålskorpus (LBK) – bakgrunn og bruk». I *Leksikografi og korpus. En hyllest til Ruth Vatvedt Fjeld. Oslo Studies in Language 11 (1)*, redigert av Janne Bondi Johannessen og Kristin Hagen, 47–59. Oslo: Universitetet i Oslo.
 DOI: <https://doi.org/10.5617/osla.8176>
- Gries, Stefan Th. 2014. «Coll.analysis 3.5. A script for R to compute perform collostructional analyses». Collostructional analysis resource page.
<http://www.stgries.info/teaching/groningen/index.html>
- Gries, Stefan Th. og Anatol Stefanowitsch. 2004. «Extending collostructional analysis: A corpus-based perspective on ‘alternations’». *International Journal of Corpus Linguistics* 9 (1): 97–129.
 DOI: <https://doi.org/10.1075/ijcl.9.1.06gri>
- Haïk, Isabelle. 2013. «Symmetric structures». *Corela* 11 (1).
 DOI: <https://doi.org/10.4000/corela.2875>
- Jackendoff, Ray. 2008. «‘Construction after construction’ and its theoretical challenges». *Language* 84 (1): 8–28.
- Kinn, Torodd. 2001. «Pseudopartitives in Norwegian». Doktoravhandling, Universitetet i Bergen.
<https://hdl.handle.net/1956/2586>
- Kinn, Torodd. 2005. «Ord på *-vis* i moderne norsk: samansetningar, avleiingar – og bøyingsformer?» *Maal og Minne* 2005 (1): 45–78.
- Kinn, Torodd. 2018. «Pseudocoordination in Norwegian. Degrees of grammaticalization and constructional variants». I *Grammaticalization meets Construction Grammar*, redigert av Evie Coussé, Peter Andersson og Joel Olofsson, 75–106. Amsterdam: Benjamins.
- Kinn, Torodd. 2021. «‘... men ble stående ansikt til ansikt i time etter time.’ Norske NPN-konstruksjonar». *Maal og Minne* 113 (1): 65–98.
<http://ojs.novus.no/index.php/MOM/article/view/1951>
- Kinn, Torodd. 2022. «Regular and compositional aspects of NPN constructions». *Journal of Linguistics* 58 (1), 1–35.
- Kinn, Torodd, Kristian Blensenius og Peter Andersson. 2018. «Posture, location, and activity in Mainland Scandinavian pseudocoordinations». *CogniTextes* 18.

DOI: <https://doi.org/10.4000/cognitextes.1158>

- König, Ekkehard og Claire Moyse-Faurie. 2009. «Spatial reciprocity: Between grammar and lexis». I *Form and function in language research: Papers in honour of Christian Lehmann*, redigert av Johannes Helmbrecht, Yoko Nishina, Yong-Min Shin, Stavros Skopeteas og Elisabeth Verhoeven, 57–68. Berlin: De Gruyter Mouton.
- Langacker, Ronald W. 1987. *Foundations of Cognitive Grammar 1. Theoretical prerequisites*. Stanford, CA: Stanford University Press.
- Midtbø, Elise. 2019. ««En smule konsentrasjon», «den siste skvetten med kaffe» og «haugevis av spørsmål». En undersøkelse av grammatisk og semantisk variasjon i pseudopartitive konstruksjoner på norsk». Masteroppgåve, Universitetet i Bergen.
<https://hdl.handle.net/1956/19268>
- Stefanowitsch, Anatol. 2013. «Collostructional analysis». I *The Oxford handbook of Construction Grammar*, redigert av Thomas Hoffmann og Graeme Trousdale, 290–306. Oxford: Oxford University Press.
- Travis, Lisa deMena. 2001. «The syntax of reduplication». I *Proceedings of the North East Linguistic Society (NELS) 31*, redigert av Minjoo Kim og Uri Strauss, 455–469. Amherst, MA: GLSA.
- Vindenes, Urd. 2017. «Complex demonstratives and cyclic change in Norwegian». Doktoravhandling, Universitetet i Oslo.

Abstract

Norwegian NPN constructions with the prepositions *etter* 'after', *for* 'for, by', and *på* '(up)on' (such as *år etter år* 'year after year', *skritt for skritt* 'step by step', and *lag på lag* 'layer upon layer') are clearly productive and exhibit several commonalities. All three constructions are used in both modifying (mostly adverbial) and nominal functions, and the semantic differences between them are not evident. The present study is corpus based and develops syntactic and lexical profiles for the constructions *N etter N'N* after *N'*, *N for N'N* by *N'*, and *N på N'N* upon *N'*. The syntactic profiles are built on simple statistics describing how frequently the constructions are used in different syntactic functions, and how frequently they are combined with pseudopartitive constructions (for instance as in *år etter år med krig* 'year after year of war'). The lexical profiles are built on a collostructional analysis that identifies distinctive nouns for each construction. On the basis of these profiles, both similarities and differences between the three constructions can be accounted for.

Torodd Kinn
Universitetet i Bergen
torodd.kinn@uib.no